

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาล และเพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาลที่พัฒนาขึ้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร ทั้งเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และจิตตปัญญาศึกษา

ระยะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาล

ระยะที่ 3 การใช้และศึกษาผลของหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาล

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 สรุปการวิจัยระยะที่ 1

เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย

1.1.1 การศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และจิตตปัญญาศึกษา

1.1.2 ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และจิตตปัญญา จำนวน 7 คน

1.1.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าอบรมหลักสูตรเผชิญความตายอย่างสงบของเครือข่ายพุทธิกาทิโรงพยาบาลขอนแก่น และเข้าอบรมหลักสูตรการวางขันธขว้าง ฌ.สวนป่า นบุญ อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และจิตตปัญญาศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร ทั้งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคม

และวัฒนธรรมและข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา ทำให้ได้ความรู้ต่างๆ และได้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรตามองค์ประกอบของหลักสูตร 4 องค์ประกอบคือ 1) จุดมุ่งหมาย 2) เนื้อหาสาระ 3) กิจกรรมการเรียนรู้ 4) การประเมินผล ได้ความรู้และแนวคิดในเรื่องของการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและจิตตปัญญาศึกษา

การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้ข้อมูลทั้งในเรื่องของที่เกี่ยวข้องกับจิตตปัญญาศึกษาและการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ตลอดจนได้ข้อมูลและแนวทางในการสร้างหลักสูตรและจัดกระบวนการฝึกอบรม ข้อมูลทั้งหมดเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญและหลากหลาย สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรในระยะที่ 2 ได้เป็นอย่างดี

1.2 สรุปการวิจัยระยะที่ 2

การพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานักศึกษาพยาบาล ดำเนินการโดยนำข้อมูลจากระยะที่ 1 คือการวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมาจัดทำร่างต้นแบบหลักสูตร และร่างเอกสารประกอบหลักสูตร (ร่างที่ 1) ซึ่งเป็นหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย คู่มือหลักสูตรสำหรับกระบวนการผู้จัดการอบรม และคู่มือหลักสูตรสำหรับผู้เข้าอบรม โดยได้ขอเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาและที่ปรึกษาร่วม และได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นนำร่างต้นแบบหลักสูตร และร่างเอกสารประกอบหลักสูตรร่างที่ 1 ส่งผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบคุณภาพของร่างหลักสูตรและร่างเอกสารประกอบหลักสูตร ทั้งในเรื่องของความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรจากนั้นแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และพัฒนาเป็นร่างหลักสูตรและร่างเอกสารประกอบหลักสูตร (ร่างที่ 2) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตรคือ 1) มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ 2) มีเจตคติที่ดีต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ 3) มีทักษะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ 4) ส่งเสริมคุณค่าความเป็นมนุษย์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายของผู้ป่วยระยะสุดท้าย ความหมายของจิตวิญญาณ ความต้องการของผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ คุณลักษณะของพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และมีการฝึกปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย บรรยาย อภิปราย และจัดกระบวนการอบรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา “จิตตปัญญา 7” ประกอบด้วย 1) การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) 2) ความรักความเมตตา (Compassion) 3) การเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) 4) การเผชิญความจริง (Confronting Reality) 5) ความต่อเนื่อง (Continuity) 6) ความมุ่งมั่น (Commitment) 7) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) เน้นการสร้างบรรยากาศที่สงบ เป็นมิตร และเกิดความเมตตา

ต่อกันและกัน ใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย ทั้งเอกสาร เสียงเพลง วิดีทัศน์ รวมทั้งอุปกรณ์ในการจัดกระบวนการต่าง ๆ ในระหว่างการอบรม การวัดและประเมินผล ใช้การวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง มีวิธีการประเมินที่หลากหลาย มีการประเมินทั้งด้านของความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ เจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ และทักษะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผ่านการตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบตามกระบวนการวิจัย หลักสูตรนี้ มีระยะเวลาในการจัดกระบวนการอบรม 3 วัน (30 ชั่วโมง) และฝึกปฏิบัติงานในหอผู้ป่วย 2 สัปดาห์ จากนั้นนำร่างหลักสูตรและร่างเอกสารประกอบหลักสูตร (ร่างที่ 2) ไปทดลองใช้กับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มวิจัย จำนวน 8 คน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ 1 วงรอบและศึกษาผลของการใช้ร่างหลักสูตรและร่างเอกสารประกอบหลักสูตรครั้งที่ 2 สรุปได้ว่า สามารถดำเนินการจัดอบรมได้ตามกระบวนการทั้งหมด มีเพียงกิจกรรมของการภาวนาเท่านั้นที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้หลากหลายรูปแบบมากยิ่งขึ้น และจากการประเมินผลการใช้หลักสูตรพบว่าผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.62$, $S.D= 0.42$) ผู้เข้าอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งในเรื่องของความรู้ เจตคติ คุณค่าความเป็นมนุษย์ และมีทักษะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณดีขึ้น และผ่านเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ 70% ทุกทักษะ รวมทั้งทำให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และมีความสุขในการให้การพยาบาลผู้ป่วยมากขึ้น ผู้วิจัยได้ปรับกิจกรรมในเรื่องของการภาวนา ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้าอบรมได้สงบนิ่ง โดย ปรับให้มีการภาวนาที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งการนั่ง การนอน และการเคลื่อนไหว เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และได้นำหลักสูตรที่ได้ไปใช้กับกลุ่มทดลองในระยะที่ 3 ต่อไป

1.3 สรุปผลการวิจัยระยะที่ 3

การนำหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ และคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาลฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านการทดลองใช้แล้วไปใช้จริง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงทดลองแบบ Pretest-Posttest Control Group Design กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 8 คน กลุ่มควบคุม 8 คน โดยการสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีการจับสลากจากคะแนนของรายวิชาการพยาบาลบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ 2 สูง ปานกลาง ต่ำ เพื่อให้ได้กลุ่มที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด จากนั้นสุ่มอย่างง่ายโดยการจับสลากอีกครั้งเพื่อแยกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

ผลการวิจัยสรุปตาม สมมุติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมุติฐานที่ 1 นักศึกษากลุ่มทดลองที่อบรมตามหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาพยาบาล มีความรู้ในเรื่องการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักศึกษาทุกคนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ 70% ทุกคน

สมมุติฐานที่ 2 นักศึกษากลุ่มทดลองที่อบรมตามหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาพยาบาล มีเจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีเจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักศึกษาทุกคนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ 80% ทุกคน

สมมุติฐานที่ 3 นักศึกษากลุ่มทดลองที่อบรมตามหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาพยาบาล มีคะแนนเฉลี่ยคุณค่าความเป็นมนุษย์หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีคุณค่าความเป็นมนุษย์สูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

สมมุติฐานที่ 4 นักศึกษากลุ่มทดลองที่อบรมตามหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาพยาบาล มีความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ มีเจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ มีทักษะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ และคุณค่าความเป็นมนุษย์สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการอบรมตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า 1) นักศึกษากลุ่มทดลอง มีความรู้ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ มีเจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ และมีทักษะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณทั้ง 3 ทักษะ สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่านักศึกษากลุ่มทดลองทุกคนมีทักษะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณทั้ง 3 ทักษะผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ 70% 2) นักศึกษากลุ่มทดลองมีคุณค่าความเป็นมนุษย์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ผลการประเมินการใช้หลักสูตรที่ประเมินโดยผู้เข้าอบรม ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อการเข้าอบรมในหลักสูตร พบว่า ผู้เข้าอบรมความพึงพอใจโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D = 0.30) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด และมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือประทับใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้อยากให้นำการเรียนรู้แบบนี้ไปสอนให้กับนักศึกษาพยาบาลทุกคน รู้สึกมีบุญที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมอบรมครั้งนี้ อยากให้มีกิจกรรมนี้เรื่อย ๆ เพราะทำให้เราเห็นตัวเองและเข้าใจมนุษยมากขึ้น

อาจสรุปได้ว่าหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาล เป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรทุกประการคือ ผู้เข้าอบรมมีความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ มีเจตคติที่ดีต่อการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ มีทักษะในการปฏิบัติการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ และมีคุณค่าความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้หลักสูตรนี้ยังมีจุดเด่นคือในระหว่างการเข้าอบรมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจระดับมากที่สุดมีความสุขและมีความประทับใจอย่างมาก จนอยากให้นักศึกษาพยาบาลทุกคนได้เข้าร่วมอบรมในโครงการนี้ นอกจากนี้หลักสูตรยังได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ทั้งในเรื่องของการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจธรรมชาติของชีวิตมากขึ้น เข้าใจถึง กฎของไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีความสุขมากขึ้นในการดำเนินชีวิต มีจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือ แบ่งปัน และเมตตามากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

2.1.1 จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า หลักสูตรนี้สามารถพัฒนาความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้เกิดขึ้นกับผู้เข้าอบรมได้ จึงสามารถนำไปใช้ได้กับนักศึกษาพยาบาลที่มีพื้นฐานความรู้ในเรื่องการดูแลผู้ป่วยได้ในทุกชั้นปี ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น และเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เดิม

2.1.2 กระบวนการต้องทำความเข้าใจในหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างถูกต้อง

2.1.3 ผู้เข้าอบรมควรเป็นกลุ่มเล็กและจำนวนกระบวนการต้องเหมาะสมกับจำนวนผู้เข้าอบรม ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมทุกคนได้มีส่วนร่วม ในการทำกระบวนการอย่างครอบคลุมทุกกระบวนการมีโอกาสได้สะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน และเพื่อให้สามารถใช้เวลาในแต่ละกระบวนการได้อย่างเหมาะสม

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สถาบันการศึกษาทางการแพทย์ ควรสนับสนุนให้มีการนำหลักสูตรนี้ไปใช้กับนักศึกษาพยาบาลในทุกสถาบัน ทั้งนี้เพื่อพัฒนานักศึกษาพยาบาลให้มีความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณ ทั้งในเรื่องของความรู้ เจตคติ และทักษะในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ ให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจผู้ป่วยระยะสุดท้ายและญาติผู้ป่วยมากขึ้นและพร้อมที่จะเป็นพยาบาลที่ดีในอนาคต

2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.3.1 ควรมีการวิจัยโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถในการให้การพยาบาลในด้านอื่น ๆ เช่น การดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เช่น โรคมะเร็ง โรคเบาหวาน เป็นต้น

2.3.2 พัฒนาหลักสูตรโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนานักศึกษาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองทั้งในเรื่องของการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจผู้ป่วยและญาติ และเข้าใจวิชาชีพพยาบาล เป็นการปลูกฝังความรักในวิชาชีพพยาบาล และเตรียมความพร้อมที่จะเป็นพยาบาลวิชาชีพในอนาคต

2.3.3 ควรมีการวิจัยติดตามความยั่งยืนของสิ่งที่เปลี่ยนแปลงของนักศึกษาพยาบาลทั้งในเรื่องของความสามารถในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติจิตวิญญาณและคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยการติดตามประเมินในลักษณะเปรียบเทียบระยะเวลาที่ต่างกัน

2.3.4 ควรมีโครงการติดตาม (Follow up) ในเชิงการให้แรงเสริมและดูแลความก้าวหน้าในการยกระดับคุณค่าความเป็นมนุษย์